

ТУРДУБАЕВА Н.

Ж. Баласагын атындагы КУУ

ТУРДУБАЕВА Н.

КНУ имени Ж. Баласагына

TURDUBAEVA N.

KNU J. Balasagyn

SPIN-код: 1523-6069, AuthorID: 1010061 ORCID: 0000-0001-5107-4286

КАЧКЫНБАЙ АРТЫКБАЕВ ЖАНА “ЖАШ ТОЛКУНДАР” АДАБИЙ ИЙРИМИ

КАЧКЫНБАЙ АРТЫКБАЕВ И ЛИТЕРАТУРНЫЙ КРУЖОК “МОЛОДЫЕ ВОЛНЫ”

KACHKYNBAY ARTYKBAEV AND LITERARY CIRCLE "MOLODYE VOLNY"

Кыскача мүнөздөмө: Өткөн кылымдын тарыхында ар бир улуттун филологиялык өнүгүүсүндө жаш калемгерлерди, же акын-жазуучуларды өстүрө жана сындай турган адабий ийримдер пайда болгон. Маселен, орус адабиятында М.Горький атындагы адабият институтунда “Ленский”, “Белкин” (2007) аттуу адабий ийримдер жашап, азыркы күндө дагы социалдык барактарын ачып, окурмандарынын ой-пикирлерин топтоп, жаш акын-жазуучуларды диалогко тартып келсе, ал эми Кыргызстанда кыргыз филологиясы факультетинде бир кылымдык тарыхы бар “Жаш толкундар” адабий ийрими болуп саналат. Аталган макалада “Жаш толкундар” адабий ийримин 70-80-жылдары жетектеген профессор Качкынбай Артыкбаевдин жасаган чыгармачылык иштеринин жыйынтыктуу аракеттери хронологиялык багытта жазылат. К.Артыкбаев “Жаш толкундар” адабий ийримди жетектеп турганда жергиликтүү басма сөздөргө байма-бай макалаларынын жарыялап турган. Ар бир макаласында “Жаш толкундар” адабий ийримдин ар убакта жасаган чыгармачылык ийгиликтерин, андагы катышкан мүчөлөрүнүн чыгармаларын кошо жарыялоого жетишкен. Ошол кездеги “Ленинчил жаш”, “Кыргызстан маданияты” жана улуттук университеттин “Путь к знаниям” аттуу орус, кыргыз тилдеринде чыккан гезитинде ийримдин ишмердүүлүгүн К.Артыкбаев жарыялоо менен ийримдин өткөн кылымдык тарыхынын барактарын кийинки муундарга калтырууга чоң эмгек жумшагандыгы аталган макаланын мазмуну далилдейт.

Аннотация: В прошлом столетии по всему миру сформировались литературные кружки для поддержки молодых авторов, включая российские кружки «Ленский» и «Белкин» при Литературном институте им. М. Горького, которые активно работают в соцсетях, и кыргызский кружок «Молодые волны» на факультете кыргызской филологии, имеющий вековую историю. Эти сообщества играют важную роль в филологическом развитии народов, предоставляя молодым писателям и поэтам платформу для развития и взаимодействия с читателями. В этой статье рассказывается о творчестве профессора Качкынбая Артыкбаева, возглавлявшего литературный кружок «Молодые волны» в 70-80-х годах. Он регулярно публиковал статьи в местных изданиях о творческие успехах литературного кружка «Молодые волны» в разное время, а также произведения его членов. Содержание статьи доказывает, что К. Артыкбаев, публикуя статьи о деятельности кружка в газетах того времени «Ленинчил жаш», «Кыргызстан маданияты» и «Путь к знаниям» Национального университета на русском и кыргызском языках, вложил немало сил, чтобы запечатлеть историю кружка для будущих поколений.

Abstract: In the course of the last century, literary circles emerged in the philological development of each nation, which nurtured and criticized young writers or poets. For example, in Russian literature, literary circles called “Lensky” and “Belkin” (2007) existed at the M. Gorky Literary Institute, and today they still open social pages, collect the opinions of their readers, and engage young poets and writers in dialogue, while in Kyrgyzstan, the “Young Waves” literary circle, which has a century-old history, is located at the Faculty of Kyrgyz Philology. This article chronicles the creative work of Professor Kachkynbai Artykbaev, who headed the “Young Waves” literary circle in the 70s and 80s. When K. Artykbaev headed the “Young Waves” literary circle, he regularly published articles in local publications. In each article, he managed to publish the creative successes of the literary circle “Young Waves” at different times, as well as the works of its members. The content of the article proves that K. Artykbaev, by publishing the activities of

the circle in the newspapers of that time “Leninist Youth”, “Kyrgyzstan Kultury” and “Put k znaniyam” of the national university in Russian and Kyrgyz, put a lot of effort into leaving the pages of the circle’s past history for future generations.

Негизги сөздөр: адабий ийрим; акын-жазуучулар; гезиттер; факультет; сабактар; жаш толкундар; ырлары; чыгармалары; маалыматтар.

Ключевые слова: литературный кружок, поэты и писатели, газеты, преподавательский состав, уроки, молодежные волны, стихи, произведения, информация.

Keywords: literary circle, poets and writers, newspapers, faculty, lessons, youth waves, poems, works, information.

1991-жылы Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин кыргыз филологиясы факультетинин босогосун аттап, студенттик жашоонун сабактарына чөмүлүп, ар түрдүү мүнөздөгү агайлардын сабактарына катышып, алардын ар бир окуган лекциялык сабактарын окуп, бирде түшүнсөк, бирде түшүнбөй жүргөн күндөрүбүздүн биринде профессор Качкынбай Артыкбаевдин сабагынан 13 студент баа ала албай, окуудан чыгып жатат деген кабар тарады. Жаңыдан студенттик окуунун тепкичтерине жетип, эми гана окуунун талаптарына көнө баштаганда профессор К. Артыкбаевдин студенттерди окуудан чыгарып жатат деген кабарды укканда баарыбыз корко баштадык. 2-курстун студенттеринен агайдын кабарын сурап: “Экинчи курстан К. Артыкбаевдин сабагынан өтсөң, анда бешинчи курска жетесиң”, -деген гана сөздөрдү угабыз. К. Артыкбаевдин өңүн билбейбиз, болгону аты-жөнүн жана студенттерди эзет деген сөздөрдү гана угабыз. Ошентип, 2-курска да келдик. Агайдын атын 1-курста эле угуп, анын сүрүнөн коркуп, лекцияларын калтырбай барабыз. Кышкы сессия келди. К. Артыкбаевдин сабагынан – экзамен. Кулаганы болуп жатат, арабыздан эң жакшы деген баага татыган студенттер да болууда. Ошентип, агай алгач бетме-бет отуруп, бизди экзамен алды. Албетте, жатаканада даярданып, бири-бирибизден китептерди алып окуп, К. Артыкбаевден ийгиликтүү тапшырдык. Көрсө, “Артыкбаев” деп атаган ар бир студенттердин чочулоосу бизге билинбей чоң сабак алып келгенин ошол кезде түшүнбөгөн экенбиз.

Профессор К. Артыкбаевдин ишмердүүлүгүндө, же изденүүчүлүк аракетинде, келечек муундарга жол көрсөткөн устаттык мамилесинде кайталангыс адамдык касиети менен үлгүлүү жасаган иштери артында калды. Кайсы багытынан албайлы, К. Артыкбаевдин күжүрмөндүк эмгегин ким тана алат? Ар дайым агайдын талыкпаган эмгегин

эстеп, анын бир гана улуу бабабыз Жусуп Баласагынга байланыштуу аткарган кажыбас эмгеги кимди гана кубантпайт. Азыркы учурда Улуттук университеттин аты менен Жусуп Баласагын аты менен аталган сайын Качкынбай Артыкбаев ар бирөөбүздүн эсибизге түшөт. Жусуп Баласагындын атын Кыргыз улуттук университетине койдургуу үчүн 35 жыл эмгегин жумшады. Бул, билгенге кайталангыс чоң эрдик. Азыр түрк дүйнө илиминде дагы бул тууралуу кеңири изилдөөлөр жүргүзүлүүдө. К. Артыкбаев улуттук университеттин кыргыз филологиясы факультетинин кыргыз адабияты кафедрасын 40-жылдан ачык башкарды. Анын чыгармачылык өнөрканасындагы ийгиликтерден сырткары, мойнуна алган милдеттемелерин жооптуу жана бийик аракеттер менен аткарууга бел байлагынын ар бир кыймылында байкалып отурат. Маселен, К. Артыкбаев кафедра башчысы болгон күндөн тартып, 20-жылдардын аягында уюшулган, адегенде “Кызыл учкун” (1927), кийин “Турмуш толкундары” (1960), анан “Жаш толкундар” (1970) деп аталган адабий ийримди жетектеп келген. Аталган ийримди К. Артыкбаев кайсы жылдардан баштап жетектеп келген? -деген суроо пайда болот.

Кыргыз эл акыны Шайлообек Дүйшеевдин “Агай тууралуу алты ооз сөз” аттуу макаласында: “1975-жылы ноябрында, КМУнун филологиялык факультетине окууга өтүп, “Жаш толкундар” ийримине келип, ийримдин жетекчиси Качкынбай Артыкбаев агай – кыргыздын көрүнүктүү илимпозу, белгилүү адабиятчы, сынчы, публицист, акын экенин кийин билдик...”, – деп жазганына караганда, Качкынбай Артыкбаев 1975-жылдан баштап “Жаш толкундар” адабий ийриминин жетекчиси болгон. [1, 31-б.] Мындай ийримди жөн эле жетектеп келбестен, ар дайым акын-жазуучулар менен жолугушууларды уюштуруп, кечелерге студенттерди катыштырып, жаңыдан телпинип

чыгып келе жаткан жаш акын-жазуучулардан тартып, алардын жаңыдан жазган чыгармаларын талкууга койдуруп, алар тарабынан айтылган сындарды кабыл алып, ал маалыматтарды **“Жаш ленинчил”, “Путь к знаниям”, “Кыргызстан маданияты”** аттуу гезиттерге жарыялап, эл – журтка кабарлап турганы менен архивдик материалдарды сактап калды. Маселен, Ж. Баласагын атындагы кыргыз улуттук университетинин **“Путь к знаниям”** аттуу студенттик гезити орус, кийинчирээк кыргыз тилинде жарыяланып, университеттеги илимий-практикалык конференцияларды, иш чараларды, студенттердин жашоо турмушу тууралуу маалыматтарды жарыялап турган. Ал мезгил 50-80-жылдар аралыгына чейин жашап, көп студенттердин, мугалимдердин сүйүктүү гезиттеринин бирине айланганы тарыхый чындык. Ошол гезиттин беттеринде **“Жаш толкундар”** адабий ийриминдеги өткөрүлгөн иш чаралар тууралуу жана чыгармачылык менен алек болгон студенттердин поэзиялык, прозалык чыгармалары кыргыз, орус тилдеринде жарыяланып турган. 50-жылдары жалаң эле гезиттин беттериндеги материал орус тилинде жарыяланып келсе, 70-жылдардын аягында кыргыз тилинде жарыялана баштаган. Бул аракеттер профессор Качкынбай Артыкбаевдин демилгеси менен иш жүзүнө ашырылса керек. Маселен, **1977-жылы 9-июнда** профессор К.Артынбаевдин **“Акындар менен жолугушуу”** аттуу макаласы жарык көрөт. [2, 4-б.] Аталган маалыматта кыргыз филологиясы факультетинин студенттери Кыргызстандын белгилүү акын-жазуучулар менен чыгармачылык жолугушуу өткөрүшкөнүн, Улуу Октябрь революциясынын 60 жылдыгына арналып өткөрүлгөн жолугушууда акындар өздөрүнүн Улуу Октябрдын 60 жылдыгында арналган чыгармаларын окуп беришкенин, ал кездеги акындар С. Жусуев, Т.Адышева, С. Урмамбетов, филология илимдеринин кандидаты, адабиятчы, сынчы, кыргыз адабияты кафедрасыны башчысы К. Артыкбаев, акын А. Жакшылыковдор ырларын студенттерге канааттануу менен угушканын эскерип өткөн. Ал эми **1979-жылы** газатанын бир бетин толук **“Жаш толкундар”** деген чоң аталыш менен берип, ошол беттин башын **“Шыктууларга жол ачык”** аттуу көлөмү чакан сөз башын К.Артыкбаев баштап, факультеттин студенттери Баратбай Аракеевдин **“Жаш прозаиктин ийгилиги”**, Нуралы Капаровдун **“Катарлаш ыр жазып**

жүргөндөргө”, Анарбай Ормоновдун **“Ыр”**, Абдыраимбек Мамытовдун **“Элегия”**, Шайлообек Дүйшеевдин **“Өлтүрүштү”**, **“Салт ушундай имиш”** аттуу сатиралык аңгемеси кошо жарыяланган. [3, 3-б.] Көп узабай, кайрадан **1980-жылы** К.Артыкбаевдин **“Жаш таланттардын өстүрөбүз”**, аттуу макаласы жарыяланат. [4, 4-б.] Көрсө, университеттин алдында уюштурулган **«Жаш толкундар»** аттуу адабий ийримдин иштеп жатканынан жарым кылым, же 50 жылдан ашуун убакыт өтүп, ийримдин тарыхы 1920-жылдардын аягында башталып, педтехникумдун учурунан бүгүнкү күнгө чейин анын эске алына турган бай традициясы жана тажрыйбасы түптөлүп калган экен. Ийримден тарбия алган көп сандаган акын-жазуучулар, сынчы-адабиятчылар, журналисттер, же коомдук ишмерлер, атүгүл азыркы күндө дагы республиканын маданий тармактарында активдүү иштеп жатышканын автор К. Артыкбаев белгилеп өтөт. Өзгөчө, ал кездеги КПСС БКнын чыгармачыл жаштар менен иштөө жөнүндөгү токтомунан кабыл алынгандан кийин ийримдин иши бир кыйла жанданып, анын мурдагы традициясы жана иш тажрыйбасы дагы катар жаңылыктар менен толукталып, адабий ийрим традициялуу кечелерди, жолугушууларды, талкууларды өткөрүүдөн тышкары республиканын чыгармачылык союздары менен бирдикте айрым бир пайдалуу иш чараларды дагы кошо өткөрүп турушканын да кеңири жазылган. Буга мисал катары, ал кездеги Кыргызстан жазуучулар союзунун алдындагы чыгармачыл жаштар менен иштөө секциясы жана КУУнун кыргыз адабият кафедрасынын биргелешүүсү менен өткөрүлгөн семинар кеңешмесиндеги иш чаралардын жүрүшүнөн байкаса болот. Семинар кеңешменин ишинде азыркы мезгилдин белгилүү акын-жазуучулары Ж. Мамытов, Д. Казакбаев, С. Тургунбаев, А. Жакшылыков, К. Сактановдор сыяктуу көркөм сөздүн өнөрлөрү, сынчылары, басма сөз кызматкерлери катышып, тажрыйбалуу пикирлерин ортого салышкан. Ошол мезгилдин жаш таланттары Кыргыз ССРинин эл жазуучусу, Мамлекеттик сыйлыктын лауреаты Т. Сыдыкбеков, акын Р. Рыскулов ж.б. акын-жазуучулар менен жолугушуу кечелерин өткөрүшкөн. Ошол учурда, профессор К.Артыкбаев атайын бөлүп жазган пикиринде **«Ленинчил жаш»** газетасында **“Жаш толкундар”** адабий ийриминин мүчөлөрү жазган ырларын, чыгармаларын жарыялап турууга атайын бир бети берилип, жарыя-

ланып турганы материалдар менен кошо далилдеген. Ошону менен катар “Жаш толкундар” адабий ийримин мүчөлөрүнүн чыгармалары республикалык радио аркылуу да берилип, уктуруулар уюштурулуп турганы да бар экен. Профессор К. Артыкбаевдин максаттуу иштегенинин негизги багыты, мамлекеттин талаптарын, өкмөт тарабынан коюлган маселелерди так аткаруу принциптери күч алган. Өзгөчө, 80-жылдары “Жаш толкундар” адабий ийриминин жыйынтыктуу иштери тууралуу жазган макалаларында ал кездеги аталган КПСС БКнын идеологиялык иштерин жакшыртуу боюнча жакында кабыл алынган токтомундагы талаптар ийримдин негизги багыт берүүчү көрсөтмө болгонун баса белгилеп жазган. Маселен, **1980-жылы “Таланттар тарбияланышат”** аттуу макаласынан окууга болот. [5, 4-б.] Аталган макаласында ал кезде мамлекеттин талабында «Чыгармачыл жаштар менен иштөө жөнүндөгү» токтом кабыл алынган. Ошол токтомдон кийин «Жаш толкундар» адабий ийриминин иштеринде да ийгиликтер жаралып, ийримдин мүчөлөрүнүн чыгармалары радиодо уктурулуп, мезгилдүү басма сөз беттеринде үзгүлтүксүз жарыяланып, атүгүл «Жаш толкундар» ийриминин таланттарынын ырлары телекөрсөтүү аркылуу да көрүүчүлөргө көрсөтүүгө даярдалган. Ал кезде мурдатан келе жаткан традиция боюнча окуу жылынын башталышында акын-жазуучулар менен үзгүлтүксүз жолугушуулар уюштурулуп, Кыргызстан Ленин комсомолу сыйлыгынын лауреаты Ж. Абдыкалыков сыяктуулар мейманда болуп, аны менен ийримдин мүчөлөрү пикир алышып, Ж.Абдыкалыковго дагы өздөрүнүн жазган чыгармаларын окуп беришип, кеңеш алышканын да окууга болот. Ошол арада, “Жаш толкундар” адабий ийримдин кээ бир мүчөлөрүнүн чыгармалары «Учкун» сыяктуу жаштар альманахтарында жана мезгилдүү басма сөз беттеринде жарыялануу менен окурмандар арасында белгилүү болуп калганын, алардын катарына К. Кичинемолдоева, Б. Табалдиев, Ж. Акунова, Ф. Абдалова, Ө. Тиллебаев, Ж. Саалаев, К. Кулуев өндүү талапкерлерибизди айтууга болоорун профессор К. Артыкбаев иреттүү эскерип жазган. Мындан сырткары, ошол жылдары республикалык «Ала-Тоо поэзиясы-80» фестивалында “Жаш толкундар” адабий ийриминин мүчөлөрү К. Кичинемолдоева жана К. Кулуев катышып, Кыргызстан ЛКЖС БКнын “Ардак грамоталары» менен сыйланган

экен. Ийримдин иш планында көп маселелер каралып, ар жума күнү ийрим мүчөлөрүнүн чыгармаларынан тартып, классиктердин ар түрдүү жанрдагы чыгармаларына чейин талкуулар жана белгилүү акын – жазуучулардын юбилей кечелери дагы өтүп турган экен. Маселен, акын Ж. Бөкөмбаевдин 70 жылдык юбилейи белгиленип, акындын жаркын элеси жөнүндө сөздөр сүйлөнүп, студенттер акынга арналган өздөрүнүн ырларынан да окуп беришип, коомчулукту өздөрүнө тартып турган. Мындан сырткары, «Жаш толкундар» адабий ийрими башка ВУЗдар менен жолугушууларды, кызыктуу кечелерди өткөрүп, жеке эле республикабыздагы окуу жайлары эмес, боордош республикалардын жогорку окуу жайларындагы адабий ийримдер менен да байланыштарды түзүүгө дагы профессор К.Артыкбаев пайдубал түзгөн. **1981-жылы “Ийримдин иши илгерилей берет”** аттуу макаласында «Учкун» сыяктуу жаштар альманахтарында жана мезгилдүү басма сөз беттеринде жарыялануу менен окурмандар арасында белгилүү калган акындар: Бектуруш Табалдиев, Фатима Абдалова, Өмүрбек Тиллебаев, Мелис Эшимканов, Жедигер Саалаев, Болотбек Бөкөлөев, Кожогелди Кулуев өндүү талапкерлерди атап өтсөк болот деген макаланын мазмуну менен соңуна чыгат. Экинчиден, 1980-жылы “Кыргызстан маданияты” газетасы менен бирдикте “Жаш толкундар” адабий ийриминин демилгеси менен конференциялар да өткөнүн белгилеп жазган К.Артыкбаев. Ошондой эле, ийримдин мүчөлөрү Бурулкан Сарыгулованын “Эңсөө”, Клара Кырбашеванын “Көл дүйнөсү”, Абдыраимбек Мамытовдун “Тандагы ыр”, Бектуруш Табалдиевдин “Чөп”, Жедигер Саалаевдин “Бир келин”, Жакыпбек Ашымовдун “Сага” ырларын жана “Белек” аттуу аңгемеси жарыяланган. [6, 5-б.] **1988-жылы “Жаш толкундар”** адабий ийриминин 60-жылдыгына карата **“Путь к знаниям”** аттуу гезитинин 2 санынын толук алып, юбилейлик маалыматтарга карата окурмандарга тарыхый пайдубал түзө турган көлөмдүү, мазмуну кызыктуу макаласын жарыялаган. [7, 1-4-б.] Макаланын биринчи эле бетинин башатында Кыргыз эл акыны Аалы Токомбаевдин “Кызыл учкундун” төрөлүшү” аттуу 1937-жылы жарыялаган макаласын окурмандарга сунуштаган. Макаланын мазмунунда “Жаш толкундар” адабий ийрим алгач аталышында “Кызыл учкун” деп аталганын, анын мындай аталышы

улуу көсөмүбүз В.И. Лениндин кайтыш болуп кеткенине байланыштуу болгонун, 1927-жылга чейин “Кызыл учкун” кружок катарында эмес, адабий уюм укугунда жашап, 1927-жылдын ноябрь айында кыргыз педтехникумунун имаратында адабият менен искусствосунун шыктуу бардык окуучулардын катышуулары менен уюшулганын, алардын бардыгы комсомол менен пионер жашындагы окуучулар жана кызматчылар боло турганын, Кыргыз техникуму «Кызыл учкун» советтик кыргыз искусствосу менен адабиятынын ал кездеги пионерлеринин, азыркы ветерандарынын уясы десек боло турганын, ал кездеги СССРдин эл артисти А. Малдыбаев, Кыргыз ССРинин эл сүрөтчүсү Г.Айтиев, азыркы адабиятчы-жазуучуларыбыз: К. Баялинов, К. Жантөшев, К. Маликов, Т. Сыдыкбеков, Т. Үмөталиева, М. Абдыкаримов, А. Убукеев, С. Сасыкбаев, У. Абдыканмов, Ө. Жакишев. М. Токобаев, Т. Саманчин, З. Бектенов. К. Эшмамбетовдор; маркумдар: К. Рахматуллин, Ж. Бөкөмбаев, Ж. Турусбеков, А. Осмонов, Т. Байжиев, М. Элебаев, Ж. Жамгирчинов жана М. Кырбашовго окшогондор советтик кыргыз адабияты менен искусствосунун алгачкы ветерандары болгонун, алар жазуучулар, композитор, сүрөтчүлөр Союзун уюштурууга катышып, алар коомдун алгачкы агартуу күчтөрү болуп калганы тууралуу жазган макаласын окурмандарга сунуштап, А.Токомбаевдин макаласы менен **“Таалим – тарбиянын башаты”** аттуу өзүнүн макаласын К.Артыкбаев кошо берген. Аталган макаласында өзүнүн чыгармачыл жана изденген окумуштуу катары таанылып калышынын бир себебинде, өзү жашаган коомдун таасири болгонун атайын белгилеп жазып: “Чынын айтуу керек, мындай чыгармачылык, илимий натыйжаларга жетүүгө алгачкы түрткү берген көрөңгө өзүм окуган, азыр өзүм иштеп жаткан университетимдин чыгармачылык илимий атмосферасы болду десем, чындыкты айткан болор элем. Студент кезде биз К. К. Юдахин, Б. М. Юнусалиев, И. А. Батманов, К. К. Сартбаев, Б. Орузбаева, А. Жапаров, К. Иманалиев, К. Асаналиев, Б. Керимжанова өңдүү профессорлордон, тажрыйбалуу окутуучулардан сабак алып калдык. Кыргыз ССРинин эмгек сиңирген мугалими, профессор Бейшегүл Үмөталиева эже кыргыз тилинен сабак берип жатып да биздин чыгармачылык шыгыбызды өстүрүүгө аракет кылчу. Бир жолу кош сөздөрдү катыштыруу менен чакан аңгеме жазууну

тапшырганы эсимде. Мындай тапшырмаларды ал киши көп берер эле. Чыгармачылык шыгыбыздын өркүндөшүнө окутуучулардын берген кеп-кеңештеринен тышкары университетте иштөөчү адабий ийримдин көп жардам бергендигин бул жерде атайы баса белгилеп өтүүгө туура келет. Педагогика илимдеринин доктору, профессор Киреше Иманалиев ийримге жетекчилик кылган кезде ийримдин ишин кыйла жандандырып, «Жаш калем» аттуу дубал газетасынын чыгармачылыкка койгон талабын жогорулатып, талкууларды көп-көп өткөрүп турганы эсимде”, - деп жазып келип, ошол Киреше Иманалиевдин жетектөөсүндө, “Биздин үн” аттуу кол жазма журналы уюштурулуп, анда ийримдин мүчөлөрүнүн чыгармалары эки айда бир жолу жарыяланып, 1954-жылы 1-саны чыгып, ал нускасы К. Артыкбаевдин өзүндө сакталып турганын жазган. Журналга редакциялык топ уюшулуп, анын составына К. Иманалиев, К. Артыкбаев, К. Атагулов, Қ. Бобулов, Ж. Алыбаев, Ж. Садыков, М. Сейталиев кирип, ал эми редакторун Сатар Үсөнов дайындалган экен. Журнал түп нуска түрүндө машинкага басылып, мукабаланып, анан китепканага, окуу залына коюлуп, эки айда бир чыгуучу журналдын биринчи санына Молдобаевдин «Эмгек – ата», «Жер – эне», М. Сейталиевдин «Үч ыр», К. Бобуловдун «Чоң кой», Ж. Алыбаевдин «Университет», «Итике», К. Атагуловдун «Университетке», «Орус тили», К. Артыкбаевдин «1-Май», «Тоо тереги», «Саякат», Т. Касымбековдун «Пионерге өтүптүр», Ж. Абдраимовдун «Жаз», С. Урмамбетовдун «Сүйүү деген эмне», Ж. Садыковду «Тамсилдер», К. Осмоналиевдин «Кыял» («Нурбек» романынан үзүндү), К. Кулматовдун «Кенебес» деген чыгармалары жарыяланып, студенттердин окуй турган китепчесине айланганы тууралуу да эскерүүлөр бар. Ошону менен катар, К.Артыкбаев маркум К.Маликовдун дагы ийримге жетекчи болуп калып, ийримдин мүчөлөрүнүн чыгармаларын окуп, бири-бирине пикир айттырып, акырында К.Маликов өзү айтып, тулкуулар уюштулуп турганын эскерип жазуу менен өзүнүн «Эки көлөкө» аттуу ыры катуу талаш-тартышка түшкөнүн дагы эскерип жазган. Эң алгач ырынын дурус жазылганын, бирок мазмуну анча ачык болбой, бүдөмүк ойлордон болуп калгандыгы ачык далилденип, Кубанычбек Маликов дегеле ыр жазган студенттердин көбүнө мүнөздүү болгон тематикалык жардылыкты айрыкча

баса белгилеп көрсөтүп, коомдук мааниге боло турган темаларды тандап жазууга, кичинекей нерседен чоң маани таба билүүгө үндөп, кургак романтикага берилбей, күйүү, сүйүү сыяктуу майда сезимдерден чыга албай жаткандарын айтып, К. Маликов ийримдин мүчөлөрүн кеңири ойлонууга жетелегенин белгилеп өткөнү байкалат. Ошондой эле, “Жаш толкундар” адабий ийримин Кымбатбек Укаев дагы жетектеген. Ал тууралуу К. Артыкбаев: “...Өзгөчө биздин ийримге сынчы Кымбатбек Укаев жетекчи болуп иштеген мезгилде чыгармачылык шыгыбыздын өркүндөшүнө көбүрөөк практикалык жардам болгондугун айта кетүү орундуу болор эле. Ал ийрим мүчөлөрүнүн жазгандарын республикалык газета, журналдарга сунуш кылып, жарыялап, чыгармачылыкка дайыма дем берип турду. «Москвич» сатып алган үй бүлөнүн психологиясын элестетмек болуп жазган бир ырымды К. Укаев «Ала-Тоо» журналына сунуш кылып, атүгүл атын «Москвич жөнүндө диалог» деп өзгөртүп чыгарган”, -деп кубануу менен жазганы дагы тарыхтын бир күбөсү болуп калды. Ооба, К. Укаев «Ленинчил жаш» газетасына (1954, 26-май) «Жаш таланттардын уясы» деп макала жазып, адабий ийримдин айрым мүчөлөрүнүн чыгармачылыгы жөнүндө кыскача кабар берип тааныштырган макаласы да бар [8, 3-б.]. Мындай ийримдин жыйынтыктуу чыгармачылык иштеринин бири, бул активдүү катышкан мүчөлөрдүн ырларын чогултуп, 1956-жылы «Толкун» аттуу ырлар жыйнагын басмадан жарыялаганы жаш калемгерлер үчүн кайталангыс кубаныч болгон. Аталган жыйнакка Ж. Садыков, С. Абдыкадырова, И. Исаков, Ш. Садыбакасов, М. Тойбаев, Ш. Абдрамановдордун алгачкы ырлары кирген экен. Мындай ийримдин кыймылдуу аракеттери чыгармачыл студенттердин ой толгоолорун, сезимдерин кыймылдатып, алардын жазуу стилинин бөтөнчөлүктөрүн көрсөтүп, ар бир жазган чыгармачы жоопкерчилик менен кароого үндөй турган мектеп болгонунун К.Артыкбаев эскерип жазган. Совет доорунун жаштары эмгекчил жана өкмөт тарабынан айтылган буйруктарды аткарууга умтулган учурга К.Артыкбаевдердин мезгил замандаштары туш болгону баарыбызга маалым. Ал кездеги жаштар адабий талкуулар болот десе, артын карабай, бардык иштерин таштап катышууга милдеттүү аткарышкан. К. Артыкбаевдин жазуусунда студенттер жаңы китептер, же чыгарма чыкты десе эле, дароо чогулуп,

өздөрүнчө талкуулап, дем алыш күндөрү да эс албай, университеттин аудиторияларын эртелеп келип, ичинен бекитип алып, кечке чыгармачылык менен алек болгон деп эскергенин дагы окууга болот. Көрсө, тынбай иштөө менен изденүү жолунда жүрүп, акыры өжөрлүк менен республикадагы таанымал акын-жазуучулар, драматургдар, адабий сынчылар, илимпоздор, окумуштуулар өсүп чыгууга чоң пайдубал түзгөн мектеп тургузулган экен. Мындай ийгиликтин башатында Кыргызстандын мамлекеттик басмаканасынан К.Артыкбаев кетип, университеттин кыргыз филологиясына келип, иштеген күнүнөн баштап, “Жаш толкундар” адабий ийримди көп убакыт жетекчиликке алган. Анын жетектөөсүндө талкуулар уюштурулуп, ийримдин мүчөлөрүнүн чыгармалары каралып, басма сөздөргө жарыялап, басма сөздөр аркылуу аларды миңдеген окурмандарга тааныштыруу менен ийримдин ишин жоопкерчилик менен аткарып турганын анын жазган макалалары далилдейт. Анын аракетинде «Кыргызстан маданияты», «Ленинчил жаш», «Мугалимдер газетасы» сыяктуу газеталарга ийримдин поэзиялык, прозалык чыгармалары жарыяланып турганы чындык. Атүгүл, ийримдин мүчөлөрүнүн китептерин дагы жарыялоого жетишкен. Маселен, ийрим мүчөлөрүнүн К. Даутов, А. Рыскулов, Р. Карагулова, А. Эркебаев, К. Эдилбаев, К. Байжигитов, Б. Базарбаев, У. Касыбеков, К. Ибраимов, Э. Калдаров, С. Самсалиев, Д. Маанаева, М. Жуматаев, Ч. Өмүралиев, Ө. Тиллебаев, Ш. Дүйшеев, Н. Капаров, А. Акималиев, Б. Табалдиев, М. Каримов, Ж. Саалаев, К. Кулуевдер автор катары таанылууга жолдор ачылып, Табылды Мукановдун китеби Кыргызстан Ленин комсомолу сыйлыгынын лауреаты болгону деген маалыматтар бар. К.Артыкбаевдин жазуусунда “Жаш толкундар” адабий ийримдин музейин ачуу демилгеси көтөрүлүп, бирок бул демилге азыр дагы токтоп турганы баарыбызга маалым. Ошентип, профессор К. Артыкбаев “Жаш толкундар” адабий ийриминин 60 жылдыгында жергиликтүү басма сөздөргө отчеттук макалаларын жарыялаган. 1988-жылы **“Жаш толкундарга 60 жыл”** деген рубриканын алдында гезиттин 1-бетинде жогорудагыдай 1937-жылы А. Токомбаевдин макаласы менен К. Артыкбаевдин макаласын жарыяласа, экинчи бетинде “Тарых барактарынан” деген рубрика менен “Биздин үн” кол жазма журналынын жарыяланышынын тарыхы менен Эл акыны

Акбар Рыскуловдун “Кайрадан ... Кызыл учкун” аталса...” аттуу 1-курстун студенти Толкунбек Мендебаев менен болгон маеги, белгилүү сындын өкүлү К.Байжигитовдун “Ишеним алга жетелейт” жана “Жаш толкундар” адабий ийриминин чет өлкөлүк байланыштары К.Артыкбаев менен Мирсаид Миршакардын кыргыз, орус тилинде жазган каттары кошо жарыяланган. Ар бир маалымат өз алдынча тарых. Маселен, ийримдин “Биздин үн” аттуу кол жазма журналы, же “Жаш толкундар” ийрими “Кызыл учкун” деп, алгачкы аты кайра берилсе, же ийримдин чет өлкөлүк байланыштары менен коомубузга белгилүү сынчылардын өсүп чыгышына шарттар өбөлгө болгонун тууралуу маалыматтар өткөн кылымдын тарыхында чыгармачылык адамдардын өсүү жолунда аракеттеринин бир элеси көз алдыбызга тартыла түшөт. Ошону менен катар, 50-60-жылдардагы адабий ийримдин мүчөлөрү: Т. Касымбеков, Ж. Садыков, Б. Жакиев, М. Байжиев, М. Буларкиева, Ж. Алыбаев, Э. Ибраев, К. Артыкбаев, А. Жакынбеков, Ж. Абдыкалыков, М. Тойбаев, Б. Сабиров, С. Үсөнов, С. Асанбеков, К. Бобулов, С. Жигитов, Э. Турсунов, О. Султанов, М. Турсуналиев, Т. Молдобаев, М. Сейталиев, К. Кулматов, К. Жапаров, К. Жусупов, К. Осмоналиев, К. Жуманазаров, Э. Медербек, А. Стамов, А. Өмүрканов, А. Токтогулов, С. Урмамбетов, Б. Алагушев, С. Тургунбаев, Д. Жамансартова, Б. Асаналиев, О. Соорондор болсо, 50-жылдары адабий ийримдин мүчөлөрү: И. Мансуров, Т.Касымбеков, Ж. Кыдырмышев, С.Урманбетов, Ж. Садыков, Т.Осмиев, С.Асанбеков, С.Осмонов, М.Абдыкадырова, М.Абылкасымова, К. Укаев, Т. Сыдыкбеков, Ш. Бейшеналиев, А. Белеков, К. Атагулов, С. Жетимишев, Ж. Абдраимов, Т. Молдобаев, К.Бобулов, К. Артыкбаев, Жылкычиев, Конокбаев, Э. Турсуновдор болгонун да К.Артыкбаевдин макалаларынан байкоого болот. Ийримдин мүчөлөрү башка элдердин да мыкты адабий чыгармаларын которууга багыт коюшуп, Н.Некрасовдун, С. Маршактын, П. Вороньковдун, М. Миршакардын, П. Вершигоранын, тажик акыны Мирсаид Миршакардын «Алтын кыштак» поэмасын Э. Турсунов, «Федя» поэмасын К. Артыкбаев которушкан. Кийин ал поэмалар басмадан жарык көрүп, көп окурмандардын алкоолоруна ээ болгон. Эң кызыгы, “Жаш толкундар” адабий ийримдин байланышын Эл аралык деңгээлге жеткирүүдө К. Артыкбаевдин жасаган аракеттери да бар.

Маселен, тажик акыны Мирсаид Миршакарга К. Артыкбаевдин жазган каты буга күбө. Ошол 1955-жылдары К.Артыкбаев менен М. Миршакардын бири-бирине жазган каттарын окурмандарга өзгөртпөй берсек. К. Артыкбаевдин каты:

Здравствуйте, многоуважаемый Мирсаид Миршакаров!

Примите братский привет из долин солнечного Киргизстана. Студенты высших учебных заведений нашей республики любят Ваши произведения и ценят их по достоинству. Безусловно, нашу симпатию вызвали Ваши те произведения, которые переведены на русский язык (Золотой кишлак» и др.). За это мы бесконечно благодарны Великому русскому языку, в то же время нам хочется прочесть Ваши произведения в оригинале. Пока что, это наше желание неосуществимо, ибо исполнение его зависит от степени обладания нами таджикским языком. Тем не менее нам бы хотелось знать Ваше личное мнение о качестве переводов Ваших произведений на русский язык. Члены литературного кружка филологического факультета Киргизского государственного университета знакомы с Вашей поэзией для детей. Отличные мысли, выраженные в них, имеющие огромное воспитательное значение, побудили нас как можно скорее довести их до молодых киргизских читателей. С этой целью из Ваших произведений для детей мы сделали поэтический перевод в объеме одной книжечки. Сюда входят: поэма «Федя», стихотворения «Ручка», «В гости» и другие. Переводы были обсуждены на заседании нашего творческого кружка, которым руководит человек, специально назначенный СП Киргизии. Обсуждение внесло в переводы некоторые исправления и уточнения. Теперь мы считаем, что будущая книжечка почти готова к печати. Имея сведения о творчестве классиков таджикской литературы, таких, как Фирдоуси, Омар Хайям, Хафиз, Рудаки и др., нам бы хотелось поближе познакомиться с современными представителями таджикской национальной культуры. Поэтому мы также просим Вас, уважаемый Мирсаид аке, ознакомить нас с Вашими новыми произведениями и новинками таджикской поэзии вообще, если это не затрудняет Вас. Желательно, чтобы Вы выслали нам для самостоятельного подстрочного перевода оригиналы книг для детей и их последние издания на русском языке. Желаем Вам крепкого здоровья и дальнейших успехов в

Вашем благородном труде. По поручению коллектива с искренним братским приветом” – деп жазган. К. Артыкбаевдин катына жооп:

Дорогой товарищ Артыкбаев Качкынбай!

Ваше письмо получил. Очень рад, что Вы и Ваши товарищи по Университету так заинтересованы моим скромным творчеством. Вы спрашиваете мое мнение качестве перевода моих произведений на русском языке. На такой вопрос трудно ответить. Дело в том, что у меня переведено более 8 тысяч строк на русском языке, среди которых имеются отличные и хорошие переводы (например переводы Адалис, Державина, Гудзенко) и имеются посредственные и плохие переводы. Качество перевода зависит прежде всего от переводчика. Однако, какие бы не были переводы, все же я многим обязан моим переводчикам, ибо благодаря их труду мои произведения стали известны широким кругам читателей. Посылаю Вам мою новую поэму «Ленин на Памире» - на, таджикском языке. На русском языке еще перевода не имеется. Когда будет перевод, обязательно вышлю вам и на русском языке. Прошу передать мою благодарность всем членам Вашего литературного кружка. Желаю Вам успеха в учебе. С сердечным приветом”, – деп, тажик акыны Мирсаид Миршакаров 1955-жылы 4-апрелде жооп берген. К. Артыкбаев менен Мирсаид Миршакаровдун бири-бирине жазган каттарынын мазмунун окуганыбызда, албетте “Жаш толкундар” адабий ийриминин эл аралык байланышты чыңдоо тажрыйбаны кеңейтүүгө жол ачылган алгачкы аракет болсо керек. Мындай алгачкы аракеттер кийинки жылдары иш жүзүндө ашканы, же ашпай калганы тууралуу маалыматтар жок. Бирок, алгачкы Эл аралык адабий байланыш түзүүгө К. Артыкбаев демилге көтөргүнү биз үчүн жаңы сабак. Келечекте байланыш күтүү керек. Азыркы учурда онлайн деген кайтарым байланыш бар. Колдон келсе, М. Горький атындагы адабият институтундагы “Ленский”, “Белкин” сыяктуу адабий ийримдер менен байланыш түзүп, кыргыз тилинде окуган студенттерди орус тилиндеги аудиторияга көндүрүү керек. Албетте, К.Артыкбаев “Жаш толкундар” адабий ийриминин юбилейлик убакытын эч качан унутта калтырбаган. Анын “Дарыя башаттан башталат” аттуу макаласы “Жаш толкундар” адабий ийриминин 60-жылдыгына арналып жазылган [9,4-6.]. Аталган макаласында К.Артыкбаев “Жаш толкундар” адабий ийримдин алгачкы максаттуу өнүгүүсүнө ылайык кайрадан

партиянын койгон талаптары иш жүзүнө ашкандыгын айтуу менен кириш сөзүн баштап, 1927-жылы “Кызыл учкун” деген аталыш менен педтехникумдун алдында адабий ийрим уюшулуп, ал ийримдин өкүлдөрү Абдылас Малдыбаев, Гапар Айтиев, Мукай Элебаев, Жума Жамгырчиев, Касымалы Жантөшев, Кубанычбек Маликов, Жоомарт Бөкөнбаев, Темиркул Үмөталиев, Жусуп Турусбеков, Мамасалы Абдукаримов, Айткулу Убукеев, Узакбай Абдукаимов, Өмүркул Жакишев, Молдогазы Токобаев, Тазабек Саманчин, Саткын Сасыкбаев, Алыкул Осмонов, Райкан Шүкүрбеков, Мидин Алыбаев, Касымбек Эшмамбетов, Калим Рахматуллин өңдүү белгилүү тарыхый адамдар кийинчирээк Кыргызстандагы белгилүүлөрдүн катарын толуктаган кыргыз интеллегенциясы болуп калганын баса белгилеп өткөн. Ошентип, К. Артыкбаевдин чыгармачылык изденүүсү менен бирге уюштуруучулук аракети күчтүү экендигин байкоого болот. К.Артыкбаевден башка “Жаш толкундар” адабий ийримин жетектеген жетекчилердин бир-экин гана макалаларын көрүүгө болот. Аларга салыштырмалуу К. Артыкбаев ар бир кыймылынын кадамдарын, ийримдин багыттары менен аракеттерин окурмандарына тааныштырып турганы жогоруда аталып өткөн макалалары жооп берет. Негизи, элде: “Баскан-турган кадамдарынды эскерип жазып тур”, – деген акылмандык сөздөрү көзүң өтүп кетсе дагы, жазганың тарых болуп кала берет деген чындык ушул. К.Артыкбаевдин макалалары өткөн кылымдын барактарында жашап өткөн тарыхый адамдар тууралуу кабар берсе, экинчиден “Жаш толкундар” адабий ийримдин ийгиликтүү кадамдарын тереңирээк билүүгө жардам берери шексиз. К.Артыкбаев өзүнүн ишине тыкан, жоопкерчиликтүү мамиле кылуу менен бирге азыр дагы баасын жоготпой турган кадамдарды таштап кетти. Анын аркетиндеги кээ бир максаттары азыр дагы аткарылбай жатканы өкүнүчтүү. Маселен, 1927-жылы “Жаш толкундар” адабий ийриминин 100 жылдыгы өтө турганы болуп турат. Ошол аралыкка, биринчиден, адабий ийримдин макалалар жыйнагын чыгаруу керек.

Экинчиден, жогоруда макалабызда эскерип өткөндөй, ийримдин музейин уюштуруу керек. Бул дагы келечек муундар үчүн кайталангыс тарых болуп калат эле.

Колдонулган адабияттар

1. Дүйшеев Ш. Агай тууралуу алты ооз сөз // Китепте: Качкынбай Артыкбаев жөнүндө эскерүү. Бишкек, 2011, 31-б.
2. Акындар менен жолугушуу // Путь к знаниям, 1977, № 19(732), 9-июнь, 4-б.
3. Артыкбаев К. Шыктууларга жол ачык (“Жаш толкундар” адабий ийрими) // Ленинчил жаш, 1979, 17-февраль, 3-б.
4. Артыкбаев К. Жаш таланттарды өстүрөлү (“Жаш толкундар” адабий ийриминин мүчөлөрүнүн чыгармачылыгы жөнүндө) // Кыргызстан маданияты, 1980, 7-февраль, 4-б.
5. Артыкбаев К. Таланттар тарбияланышат // Путь к знаниям, 1980, 30-декабрь, № 35-36(861-862), 4-б.
6. Артыкбаев К. Ийримдин иши илгерилөөдө // Кыргызстан маданияты, 1986, 30-ноябрь, №44(1031), 5-б.
7. Артыкбаев К. Жаш толкундарга 60 жыл: Таалим – тарбиянын башаты // Путь к знаниям, 1988, 20-январь, №3-4, (1127-1128), 1-4-бб.
8. Укаев К. Жаш таланттардын уясы // Ленинчил жаш, 1954, 26-май, 3-б.
9. Артыкбаев К. Дарыя башаттан башталат // Советтик Кыргызстан, 1988, 6-май, 4-б.
10. Сыдыков Н. Газета жана окурман (К. Артыкбаевдин адабий ийримдеги уюштуруучулук иштери) // Ленинчил жаш, 1979, 6-январь, 4-б.
11. Чыгармачылык көрөңгө тууралуу маск. К. Артыкбаев менен маскешкен А. Түмөнбаев // Ленинчил жаш, 1987, 12-ноябрь, 4-б.

Рецензент: пед.и.к., профессор Оторбаев Б.К.